

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Aukų teisių stiprinimas ES“

(COM(2011) 274 galutinis)

ir dėl pasiūlymo priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai

(COM(2011) 275 galutinis – 2011/0129 (COD))

(2012/C 43/09)

Pranešėja **Kathleen WALKER SHAW**

2011 m. gegužės 18 d. Europos Komisija, o 2011 m. birželio 29 d. Taryba, vadovaudamosi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsniu, nusprendė pasikonsultuoti su Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu dėl

Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Aukų teisių stiprinimas ES“

COM(2011) 274 galutinis

ir dėl

Pasiūlymo priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai

COM(2011) 275 galutinis

Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto darbo šiuo klausimu organizavimą, 2011 m. lapkričio 8 d. priėmė savo nuomonę.

476-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2011 m. gruodžio 7–8 d. (2011 m. gruodžio 7 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 142 nariams balsavus už ir keturiems susilaikius.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1 EESRK ragina Komisiją išsamesniame tyrime įvertinti krizės poveikį nusikaltimų aukoms ir remiantis jo rezultatais pasiūlyti atitinkamas priemones.

1.2 EESRK nuogaustauja dėl mažo aukų pasitikėjimo baudžiamosios teisenos sistema ir pripažįsta būtinumą įgalinti aukas, visų pirma pakartotines aukoms, ir ugdyti pilietinį pasitikėjimą nutraukti viktimizacijos ciklą. Komitetas ragina Komisiją apsvarstyti susijusias priemones ir paramos šioms priemonėms finansavimą.

1.3 EESRK siūlo Komisijai pataisyti „aukos“ apibrėžtį siekiant sustiprinti ir pripažinti aukos šeimos ar atstovo teises.

1.4 EESRK ragina Komisiją atlikti išsamią analizę, kaip saugomos darbe nuo nusikalstamos veikos nukentėjusių aukų teisės ir kaip galima plėtoti susijusias priemones siekiant paremti būtiniausias teises ir jų pripažinimą ES, tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuose.

1.5 EESRK rekomenduoja Komisijai atlikti išsamią kelių eismo įvykių aukų analizę ir pasiūlyti priemones, kaip užtikrinti teisingumą, paramą ir kompensaciją.

1.6 EESRK siūlo Komisijai pasiūlymuose numatyti veiksmingesnes apsaugines priemones kovoti su tiesioginiu ir netiesioginiu aukų diskriminavimu.

1.7 EESRK reikalauja iš esmės keisti aukos vaidmens pripažinimo kultūrą ir šiuo tikslu mokyti visų lygmenų teisingumo sistemos ir kitų susijusių valdžios institucijų specialistus ir praktikus atsižvelgiant į subsidiarumo principą. Taip turėtų būti taikoma ir žiniasklaidos elgesiui su aukomis apskritai ir užkirsti kelią aukų išnaudojimui politiniais tikslais.

1.8 EESRK sutinka, kad kai kurios aukos yra ypač pažeidžiamos ir su jomis turi būti tinkamai elgiamasi, tačiau mano, kad vietoj tam tikrų „pažeidžiamų aukų“ nustatymo ir galimo aukų hierarchijos sukūrimo Komisija turėtų siūlyti, kad visos nusikaltimų aukos galėtų naudotis konkrečiomis priemonėmis pagal nacionalines procedūras taikant individualų vertinimą,

kuriuo nustatomas jų pažeidžiamumas atsižvelgiant į jų asmenines savybes, nusikaltimo pobūdį ir ryšius su įtariamuoju.

1.9 EESRK ragina parengti susijusias priemones, skirtas stiprinti ir formalizuoti paramos aukoms tarnybų tinklus visoje ES ir siūlo tai nuosekliai finansuoti ES biudžeto lėšomis. EESRK taip pat rekomenduoja išplėsti paramos tarnybų vaidmenį, numatant paramą nusikaltimo aukoms ir jų šeimoms grįžus į jų gyvenamąją valstybę narę, jei įvykis atsitiko užsienyje. EESRK taip pat mano, kad paramos aukoms tarnybos turėtų būti lanksčios ir pajėgios paskirstyti išteklius regionuose potencialiems „karštiesiems taškams“.

1.10 EESRK pripažįsta platesnį pilietinės visuomenės vaidmenį rengiant praktines paramos nusikaltimų aukoms priemones ir skatina Komisiją pasiūlyti susijusias priemones ir jų finansavimą.

1.11 EESRK ragina Komisiją būsimame persvarstyme imtis plataus masto ir būtinų veiksmų pagerinti nuostatas dėl kompensacijos aukoms, taip pat apsvarstyti nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo ES lygiu tvarką. EESRK pageidautų, kad Komisija akcentuotų valstybėms narėms, jog direktyva nustatomi būtiniausi standartai ir minimalios teisės, o nacionaliniais įgyvendinimo teisės aktai galima teikti didesnę apsaugą.

1.12 EESRK palankiai vertina pasiūlymus dėl atkuriamojo teisingumo ir ragina Komisiją remti bandomųjų atkuriamojo teisingumo standartų kūrimo ir mokymo visoje ES projektų finansavimą.

1.13 EESRK ragina ES Komisiją parengti bendras kitoje valstybėje narėje žuvusių asmenų palaikų pervežimo ir parvežimo procedūras, kurioms atlikti būtų nustatytas konkretus ribotas terminas ⁽¹⁾ ir kurios būtų viršesnės už nacionalines ar vietos taisykles.

2. Įžanga

2.1 2011 m. gegužės 18 d. Komisijos pateiktu pasiūlymų rinkiniu išplečiamos dabartinės ES lygiu priimtos priemonės dėl aukų teisių. Pasiūlymais siekiama nusikaltimų aukoms suteikti aiškias ir konkrečias teises ir užtikrinti, kad būtų patenkinti jų apsaugos, paramos ir teisės kreiptis į teismą poreikiai, nesvarbu iš kurios ES šalies jos yra kilę ar kur gyvena.

⁽¹⁾ EESRK siūlo nustatyti 28 dienas, per kurias būtų atlikta teismo ekspertizė ir DNR tyrimas, kuriuos atliktų 2 patologai, ir būtų įvykdytas velionio šalies konsulato prašymas pateikti nepriklausomą ataskaitą.

2.2 EESRK pripažįsta, kad Lisabonos sutartis suteikia ES aiškų teisinį pagrindą nustatyti būtiniausias nusikaltimų aukų teises ir jų apsaugą. Pasiūlymai yra grindžiami Stokholmo programa ⁽²⁾ ir jos veiksmų planu ⁽³⁾, taip pat jie dera su Budapešto gairėmis ⁽⁴⁾.

2.3 EESRK palankiai vertina tai, kad pirmininkaujanti Lenkija teikia prioritetą saugumo stiprinimui ES, ir jos pastangas padaryti pažangą dirbant su nusikaltimų aukų dokumentų paketu Taryboje.

2.4 EESRK atliko nemažai darbų šioje srityje, parengė nuomones dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms ⁽⁵⁾, prekybos žmonėmis ⁽⁶⁾, seksualinės prievartos, seksualinio išnaudojimo ir vaikų pornografijos ⁽⁷⁾ bei vaikų teisių ⁽⁸⁾, ES kovos su terorizmu politikos ⁽⁹⁾, e. įtraukties ⁽¹⁰⁾ ir elektroninių nusikaltimų ⁽¹¹⁾.

3. Bendrosios pastabos

3.1 EESRK pabrėžia, kad valstybės narės negali nepaisyti dabartinės ekonomikos ir finansų krizės poveikio šioje srityje ir turi suprasti nusikalstamumo dinamiką šiomis aplinkybėmis. Taikydamos griežtas taupymo priemones valstybės narės mažina policijos, sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos paslaugas, bendruomenines organizacijas ir finansavimą paramos aukoms tarnyboms ir kitoms susijusioms NVO. Be to, dar labiau gilėja esama nelygybė, o nuolat augantis skurdo ir nedarbo lygis paaštrina kitas socialines problemas ir skatina nusikalsti.

3.2 ES lygmens duomenys dėl nusikaltimų aukų kelia nerimą. Tiesioginėmis nusikaltimų aukomis kasmet tampa daugiau kaip 75 mln. žmonių. Nepriimtina tai, kad dažniausiai nuo nusikaltimų nukenčia ta pati nedidelė dalis aukų, kurios dar kartą ir dar kartą tampa aukomis. Paprastai aukos gyvena tose vietose, kurioms būdingas didelis nusikalstamumas, kuriuose tvyro nusikaltimų baimė ir kuriuose pranešama apie mažą nusikaltimų dalį. Šiose vietovėse apie 90 proc. nusikaltimų nepranešama.

3.3 Paramos nusikaltimo aukoms gerinimas ES yra kertinis laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės kūrimo ES piliečiams akmuo. Tai yra labai svarbu, kadangi nuolat daugėja keliaujančių ar persikeliančių gyventi ir dirbti į kitas ES valstybes nares žmonių – tendencija, kuri išliks ir ateityje.

⁽²⁾ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/111877.pdf.

⁽³⁾ COM(2010) 171 galutinis.

⁽⁴⁾ Ministrų Taryba priėmė 2011 m. birželio 10 d.

⁽⁵⁾ OL C 95, 2006 4 23, p. 40–44.

⁽⁶⁾ OL C 51, 2011 2 17, p. 50–54.

⁽⁷⁾ OL C 325, 2006 12 30, p. 60–64, OL C 317, 2009 12 23, p. 43–48 ir OL C 48, 2011 2 15, p. 138–144.

⁽⁸⁾ OL C 325, 2006 12 30, p. 65–70.

⁽⁹⁾ OL C 218, 2011 7 23, p. 91.

⁽¹⁰⁾ OL C 318, 2011 10 29, p. 9–18.

⁽¹¹⁾ OL C 97, 2007 4 28, p. 21–26.

3.4 EESRK palankiai vertina tai, jog pasiūlyme numatyta, kad piliečiai, kurie tapo nusikaltimo aukomis būdami užsienyje kitoje valstybėje narėje, gali paduoti pareiškimą apie nusikaltimą toje valstybėje narėje, kurioje jie gyvena. Tai ypač svarbu sunkaus sužeidimo ar sunkios nelaimės atveju arba žuvusios aukos šeimai.

3.5 EESRK pritaria direktyvos horizontaliam požiūriui, kuris apima visų aukų teises.

3.6 Svarbu, kad pasiūlymuose pripažįstamos aukų šeimų ir pačių aukų kančios ir problemos, bet reikia nuosekliau visuose pasiūlymuose į tai atsižvelgti.

3.7 Tokie įvykiai išvargina fiziškai, emociškai ir finansiškai, todėl parama būtina tiek aukoms, tiek jų šeimoms, kurios ir teikia aukoms didžiausią paramą: jos kreipiasi į valdžios institucijas, rūpinasi medicinine pagalba, painiomis administracinėmis procedūromis, įtariamojo (-ųjų) paieška, reikalauja teisingumo ir kompensacijos.

3.8 EESRK mano, kad reikia pripažinti papildomus sunkumus ir stresą, kuriuos patiria aukos ir jų šeimos tarpvalstybiniais atvejais, kai jiems iškyla papildomų problemų dėl skirtingų kalbų, nežinomų procedūrų ir kultūrų ir šios kliūtys jiems atrodo neįveikiamos.

3.9 Apskirtai, 50 proc. nusikaltimo aukų nepraneša apie nusikaltimą kompetentingai valdžios institucijai. Priežastys gali būti įvairios: aukos nesupranta pranešimo ar pareiškimo pateikimo sistemos arba ne itin pasitiki pagalbą, apsaugą ir paramą teikiančiomis tarnybomis siekiant teisingumo arba kompensacijos. EESRK pageidautų, kad pasiūlymai taptų praktinėmis priemonėmis, kurios padėtų sustiprinti aukų pasitikėjimą teisingumo sistema.

3.10 Tyrimai patvirtina⁽¹²⁾, kad dabartinės priemonės nepadedą spręsti daugelio praktinių ir techninių problemų, kurios iškyla aukoms ir jų šeimoms, kai joms labiausiai reikia apsaugos ir pagalbos.

3.11 Šie pasiūlymai yra svarbus žingsnis užtikrinant aukoms ir jų šeimoms teikiamą prioritetą, siekiant, kad jos būtų pripažįstamos, su jomis būtų elgiamasi oriai ir pagarbiai ir joms suteikiama teisė į apsaugą ir paramą bei teisė kreiptis į teismą. Šiomis pažeidžiamomis aplinkybėmis jos neturėtų jaustis paliktos likimo valiai.

4. Konkrečios pastabos

4.1 Dabartiniu metu ES labai skiriasi nuostatų griežtumas ir veiksmingumas, todėl reikia radikalių pokyčių norint užtikrinti

tinkamus paramos, apsaugos ir teisių standartus, kuriais ES piliečiai galėtų pasikliauti šalyje, kurioje jie gyvena, arba kitoje valstybėje narėje. Neteisinga, kad paramos aukoms apimtis priklauso nuo to, kurioje ES šalyje jos tampa aukomis.

4.2 EESRK pripažįsta, kad jo nariai gali geriausiai prisidėti užtikrinant veiksmingą šių pasiūlymų ir komunikate minimų susijusių priemonių įgyvendinimą bei ragina Komisiją ir toliau kartu su EESRK skatinti atitinkamas vietines organizacijas, jei reikia, parengti praktines struktūras, politines priemones ir procedūras, skirtas sistemingai ir veiksmingai remti nusikaltimų aukas ir jų šeimas.

4.3 Pripažinimas ir apsauga

4.3.1 Direktyvoje aukos apibrėžtis apima tik „dėl nusikaltamos veikos mirusio asmens šeimos narius“. EESRK mano, kad ji yra per siaura ir neatsižvelgiama į tai, kad daugeliui nusikaltimus išgyvenusių aukų dėl sunkių sužalojimų būtina labai didelė pagalba, kad galėtų įgyvendinti savo teisinį veiksnumą pateikdamos pareiškimą dėl nusikaltimo ar kreipdamosi į teismą dėl teisingumo ir kompensacijos, todėl tai tenka daryti jų šeimos nariams arba kitiems joms padedantiems asmenims. Juos taip pat reikia pripažinti. EESRK rekomenduoja iš dalies pakeisti COM(2011) 275 2 straipsnį (Sąvokų apibrėžtys) ir įtraukti tokią papildomą 2 straipsnio a punkto iii įtrauką: „pripažintas aukai, kuriai prieš nusikaltimą ar po nusikaltimo būtina didelė pagalba, kad galėtų įgyvendinti savo teisinį veiksnumą, padedantis asmuo, ar tai būtų jos šeimos narys arba darbuotojas“.

4.3.2 Nepaisant įdėtų pastangų laikytis sveikatos ir saugos darbe taisyklių, EESRK susirūpinimą kelią tai, kad pasiūlymuose neminama aukų, kurios dėl nusikalstamo elgesio patiria žalą darbe, įskaitant kelių ar kitose transporto srityse dirbančius žmones, apsauga. Valstybės narės taiko skirtingas nusikalstamos veikos kaip darbo teisių ir apsaugos nuostatų pažeidimų apibrėžtis ir dėl to gali būti sunku užtikrinti būtiniausius standartus visoje ES. Tai taip pat turi poveikį komandiruotiesiems darbuotojams. Todėl EESRK ragina Komisiją išsamiai išnagrinėti šį klausimą ir pasiūlyti atitinkamas priemones, kuriomis būtų galima paremti būtiniausias nusikalstamo elgesio darbe aukų teises tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuose.

4.3.3 EESRK nuogaustauja, kad apibrėžiant auką kaip „fizinį asmenį“ direktyvos garantuojamos teisės gali būti nesuteiktos organizacijoms ar įmonėms, kurios tampa nusikaltimų aukomis. EESRK siūlo Komisijai atlikti tyrimą ir įvertinti konkrečių veiksmų poreikį šioje srityje, ypač skirtų MVĮ, siekiant pagerinti apsaugą nuo serijinės viktimizacijos.

⁽¹²⁾ COM(2011) 274 galutinis, SEC(2011) 580.

4.3.4 EESRK mano, kad Komisija nepakankamai dėmesio skyrė didelei tiesioginės ir netiesioginės aukų diskriminacijos, įskaitant kultūrinę diskriminaciją, problemai ir siūlo įtraukti į pasiūlymus veiksmingesnes apsaugos priemonės šiai problemai spręsti. Dviguba viktimizacija ir diskriminacija gali pasitaikyti tada, kai aukos tampa taikiniu dėl jų rasės, religijos, įsitikinimų, seksualinės orientacijos, negalios, lyties ar socialinio statuso, tai yra pagrindinė itin aukšto nepraneštų nusikaltimų rodiklio priežastis. Galima tapti diskriminacijos auka dėl nepriimtino valdžios institucijų ir teisingumo sistemos elgesio, kai aukomis netikima, negerbiamas jų orumas, elgiamasi nepagarbiai ir jos nepripažįstamos.

4.3.5 EESRK ragina iš esmės keisti požiūrį ir pripažinti aukos vaidmenį teisingumo sistemoje. Svarbus žingsnis – užtikrinti tinkamą specialistų ir praktikų mokymą atsižvelgiant į subsidiarumo principą. EESRK rekomenduoja Komisijai pritaikyti finansavimo programas siekiant šių požiūrio pokyčių pagrindinėse įstaigose.

4.3.6 Pasiūlymuose daugiausiai dėmesio skiriama nusikaltimų aukų apsaugai. Tai ypač svarbu, kai aukos ir jų šeimos atsiduria kaimynystėje su įtariamaisiais arba tuose pačiuose pastatuose, pavyzdžiui, ligoninėse, teismuose arba policijos nuovadose. Reikia patvirtinti (veikiau nei „palaipsniui sukurti“, kaip teigiama pasiūlymuose) standartines procedūras, kuriomis užtikrinama, kad būtų galima išvengti aukų, jų šeimų ir įtariamųjų kontakto, jiems numatant atskiras patalpas ir atskiros infrastruktūros naudojimą.

4.3.7 Taip pat svarbu imtis prevencijos priemonių, kad žmonės netaptų nusikaltimų aukomis. EESRK ragina Komisiją remti atsirandančių naujų viktimizacijos formų, pavyzdžiui, elektroninių nusikaltimų, stebėseną ir įvertinti, kokių priemonių reikia aukoms apsaugoti ir remti. Siekiant sumažinti aukų skaičių svarbu rengti informavimo apie galimus pavojus programas, remiantis tokių programų kaip „Daphne“ sėkme, ir imtis prevencijos priemonių, kai toks pavojus iškyla.

4.3.8 Statistika rodo, kad aukomis tapę žmonės yra labiau pažeidžiami ir gali tapti aukomis dar kartą. Daugelis aukų negalėjo išsivaduoti iš aukos vaidmens visą gyvenimą, nes patyrė prievartą vaikystėje namuose, valstybės finansuojamose priežiūros įstaigose arba kitose institucijose. Daugeliui aukų sunku kalbėti apie savo situaciją ir imtis veiksmų pranešti apie viktimizaciją. EESRK pageidauja susijusių priemonių ir tikslingo ES finansavimo, kad būtų aukoms ir pakartotinai aukoms tapusiems asmenims suteikta galimybė išsivaduoti iš tolesnės viktimizacijos ir įgyti pilietinį pasitikėjimą visų pirma tose vietovėse, kuriose vyrauja didelis nusikalstamumas.

4.3.9 EESRK, nors ir pritaria tam, kad tam tikros aukos, pavyzdžiui, vaikai ir neįgalieji, su kuriomis turi būti tinkamai elgiamasi, yra ypač pažeidžiamos, nuogaustauja, kad nustatydamas tam tikras „pažeidžiamas aukas“ Komisija gali paskatinti aukų hierarchijos susidarymą, dėl kurio gali būti diskriminuojamos kitos aukos. EESRK mano, kad visos aukos yra pažeidžiamos ir geriau būtų siūlyti, kad visos nusikaltimų aukos galėtų naudotis specialiomis priemonėmis pagal nacionalines procedūras taikant individualų vertinimą, kuriuo nustatomas jų pažeidžiamumas atsižvelgiant į jų asmenines savybes, nusikaltimo pobūdį ir ryšius su įtariamoju. Svarbiausia yra metodika, leidžianti pripažinti ir suprasti aukos socialinę aplinką ir gyvenimo sąlygas ir į jas reaguoti teikiant paramą. EESRK rekomenduoja pakeisti COM(2011) 275 18 straipsnį ir išbraukti jo 1, 2 ir 5 dalis ir atitinkamai pakeisti likusį tekstą išbraukiant žodžių junginį „visos kitos aukos“ 3 dalies pirmoje eilutėje.

4.3.10 EESRK palankiai vertina Pasiūlymą dėl Reglamento dėl apsaugos priemonių tarpusavio pripažinimo civilinėse bylose, kad būtų papildytas tarpusavio pripažinimo mechanizmas, numatytas pasiūlyme dėl direktyvos CSL 00002/2010 dėl Europos apsaugos orderio (baudžiamoji teisė). EESRK nurodo, kad Ministrų taryba ir Europos Parlamentas pasiekė sutarimą dėl šio pasiūlymo. EESRK mano, kad reikėtų suderinti abiejų priemonių naudojimą ir formą, kad būtų lengviau jas taikyti. Reikia numatyti nuostatas, kurios užtikrintų veiksmingą apsaugos orderių įgyvendinimą.

4.3.11 EESRK pripažįsta, kad žiniasklaida galėtų vaidinti teigiamą vaidmenį remiant aukų teises ir jas pripažįstant, ir pasiūlymuose pageidauja matyti nuostatas, kurios užtikrintų pusiausvyrą tarp šio teigiamo vaidmens pripažinimo ir aukų bei jų šeimų privatumo apsaugos teismui nagrinėjant bylas ir apsaugos nuo skvarbaus ir nepageidautino žiniasklaidos dėmesio, taip pat nuo viktimizacijos žiniasklaidoje politiniais tikslais. Pernelyg dažnai skelbiami vaizdai, nuotraukos ir asmeniniai duomenys be tų asmenų sutikimo, o tai yra nepriimtinas kišimasis į privatų ir šeiminių gyvenimą. Svarbiausia aukoms ir jų šeimoms pažeidžiamiausiose situacijose garantuoti pagarbą, sąžiningumą ir žmogaus teises. Tokiais atvejais už tai atsakinga žiniasklaida turėtų pašalinti pažeidimą jį pripažindama taip pat viešai, kaip ir buvo viešinama viktimizacija.

4.3.12 EESRK taip pat pageidautų, kad pasiūlymuose būtų nurodytas reikalavimas, kad valstybės įstaigos, ypač policija, taip pat saugotų aukų ir jų šeimų privatumą. Į tai reikėtų atkreipti dėmesį, nes policija yra pagrindinis informaciją žiniasklaidai teikiantis šaltinis. Neseniai Jungtinėje Karalystėje skandalą sukėlė šokiruojanti naujiena, kad buvo klausomasi aukų ir jų šeimų telefoninių pokalbių. Šiuo požiūriu ES turi užtikrinti didesnę aukų ir jų šeimų apsaugą, tiek toje šalyje, kur jos gyvena, tiek užsienyje.

4.4 Aukų teisė gauti informaciją, būti suprastoms ir teisė į vertimą žodžiu ir raštu

4.4.1 EESRK palankiai vertina pasiūlymus aukoms suteikti aiškias ir plačias teises laiku gauti svarbią informaciją apie bylą ir būti informuotoms apie jų bylos eigą. Pernelyg dažnai prarandamas vertingas laikas, informacija ir įrodymai bylose, kuriose iš pat pradžių neaišku, ar buvo padarytas nusikaltimas, pavyzdžiui, dingusių, nuskendusių ar iškritusių žmonių atveju, taip pat, kai nežinomos mirties priežastys. Tarpvalstybiniais atvejais, ypač kai nėra nusikaltimo liudininkų, bylos gali užsitęsti dar ilgiau. Tačiau tai neturėtų būti delsimo taikyti paramos aukoms ir jų apsaugos priemonės priežastis. Galimybės nagrinėti bylas remiantis Europos teisminio bendradarbiavimo padalinio arba savitarpio teisinės pagalbos sutartimi yra ribotos, kadangi tai įmanoma tik baudžiamosiose bylose. EESRK pageidautų atitinkamų priemonių, kurios padėtų pašalinti kliūtis teikti prašymus dėl nagrinėjimo ir tyrimo.

4.4.2 Svarbu žinoti, iš kur galima gauti informacijos ir kaip galima pranešti apie grėsmę ar incidentą, o tarpvalstybiniais atvejais tokia informacija turėtų būti lengviau prieinama kompetentingose valdžios institucijose, pavyzdžiui, policijoje, konsulatuose arba ambasadose, ligoninėse ir vietos valdžios institucijų įstaigose bei jų interneto svetainėse. Tokią informaciją kartu su kelionės dokumentais turėtų taip pat pateikti kelionių agentūros, oro linijos, kartu su kopijomis, kurias keliautojai galėtų palikti artimiems šeimos nariams ar draugams.

4.4.3 Šiuo metu tarpvalstybiniais atvejais kompetentingos valdžios institucijos nepakankamai koordinuoja ir bendradarbiauja, skirtingi įstatymai ir skirtingos kultūros dažnai yra valdžios institucijų daromų kliūčių arba nenoro dalytis informacija ir bendradarbiauti priežastimi. EESRK tikisi iš ES užsienio reikalų ir teisingumo ministrų tolesnio bendradarbiavimo, kad jie parengtų Susitarimo memorandumą dėl policijos keitimosi informacija per konsulatų darbuotojus, kad būtų galima atsakyti į teisėtus aukų ar jų šeimų klausimus dėl bylos nagrinėjimo. Reikėtų įpareigoti kompetingas valdžios institucijas teikti kontaktinius nagrinėjančios valdžios institucijos arba nagrinėjančio pareigūno duomenis įgaliojam kolegai kitoje valstybėje, kuris galėtų susisiekti su auka ir jos šeima ir juos informuoti, jei reikia, išlaikant slaptumą.

4.4.4 Daugelyje šalių policija arba tyrimą atliekantys pareigūnai neturi ryšių su šeima sistemos, dėl to, norėdami gauti informacijos, šeimos nariai turi samdyti advokatą, o tai yra brangu ir tą gali sau leisti ne visos šeimos. EESRK rekomenduoja Komisijai apsarstyti susijusias priemones sukurti geriausiosios praktikos pavyzdžius šioje srityje ir juos taikyti kuo vienodžiau visoje ES.

4.4.5 Reikėtų įpareigoti valstybes nare plačiu mastu ir reguliariai skelbti informaciją apie aukų teises ir galimybes gauti pagalbą. Be to, jas reikėtų įpareigoti bendradarbiauti ES lygiu

teikiant tokią daugiakalbę informaciją, kad būtų sumažintos išlaidos.

4.4.6 Nagrinėjant bylą labai svarbi aukų teisė suprasti ir būti suprastoms. EESRK siūlo valstybėms narėms įvertinti aukų ir jų šeimų komunikacijos poreikius nagrinėjant baudžiamąsias bylas ir užtikrinti, kad joms bus suteikta joms reikalinga pagalba, kad jos galėtų suprasti ir būti suprastos.

4.4.7 Visa apimanti teisė į nemokamą vertimą žodžiu ir raštu baudžiamosiose bylose yra pagrindinė žmogaus teisė, ji yra ypač svarbi aukoms ir jų šeimoms tarpvalstybiniais atvejais. EESRK palankiai vertina tai, kad šios teisės dabar suteikiamos ir aukoms. Nuogaštavimai dėl išlaidų tokioms paslaugoms yra nepagrįsti, nes daugelis valstybių narių jau dabar patenkina tokius aukų prašymus.

4.4.8 EESRK palankiai vertina tai, kad aukoms ir jų šeimoms užtikrinama teisė skųsti sprendimą, kuriuo nustatoma, kad vertimo žodžiu arba raštu poreikio nėra, o kai toks vertimas suteikiamas – galimybę skųsti, kad vertimo žodžiu kokybė nepakankama, kad aukos galėtų naudotis savo teisėmis baudžiamosioje byloje. EESRK remia Direktyvoje 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese numatytą sukurti nacionalinį kvalifikuotų vertėjų žodžiu ir raštu registrą, kuriuo kaip pripažintu šaltiniu galėtų naudotis advokatai ir kompetentingos valdžios institucijos. EESRK nuogaštuoja, kad kai kurios valstybės narės sukuria registrus, tačiau sudaro sutartis su agentūromis dėl tokių paslaugų ir tokiu būdu apeina registrą, o tai neatitinka šios direktyvos idėjos ir, EESRK manymu, tokią praktiką reikia nutraukti.

4.5 Teisė naudotis paramos aukoms tarnybų paslaugomis

4.5.1 Pasiūlymuose numatyta, kokios būtinausios paslaugos turi būti teikiamos visoje ES, kad nusikaltimų aukos ir jų šeimos žinotų, kokios skubios ir veiksmingos pagalbos jos gali tikėtis visoje ES, kai joms jų labiausiai reikia. Labai svarbu, kad paslaugos būtų nemokamos, konfidencialios ir teikiamos aukštos kvalifikacijos darbuotojų, nesvarbu, ar jos būtų teikiamos viešųjų ar privačių tarnybų.

4.5.2 EESRK kelia susirūpinimą tai, kad dabartinė paramos aukoms paslaugų apimtis ir kokybė labai skiriasi ES valstybėse narėse ir kad paprastai šios paslaugos ne taip gerai finansuojamos kaip paslaugos kaltinamiesiems ar įtariamiesiems. EESRK ragina parengti atitinkamas priemones, skirtas stiprinti ir formalizuoti paramos aukoms paslaugų tarnybų standartus, kokybę ir geografinį pasiskirstymą visoje ES, ir siūlo tai patikimai ir nuosekliai finansuoti ES biudžeto lėšomis. Bendrų internete prieinamų mokymo programų, informacijos ir komunikacijos struktūrų kūrimas ir dalijimasis geriausia praktika padės sukurti masto ekonomiją. Tai taip pat padės teikti labiau struktūruotą pagalbą aukoms ir stebėti šio teisės aktų paketo įgyvendinimą ir vykdymą bei jo veiksmingumą.

4.5.3 Aukų teisė gauti paramos paslaugas yra itin svarbios, kad aukos atsigautų ir veiksmingai pasinaudotų savo teise kreiptis į teismą. Nors valstybėms narėms dėl finansų ir ekonomikos krizės iškilo didelių problemų, jos neturėtų atsisakyti savo įsipareigojimų šioje srityje. Jos turi pasverti šių paslaugų teikimo kainą ir jų neteikimo kainą, t. y. kokios būtų ekonominė ir socialinė kaina, jei aukoms ir jų šeimų nariams prireiktų ilgo laiko atsigauti arba jos neatsigautų nuo patirtų traumų. Keletas šalių finansuoja nacionalines paramos aukoms priemones iš piniginių baudų už nusikalstamą veiką. EESRK siūlo ES Komisijai finansuoti tokių sistemų veiksmingumo tyrimą dėl galimo platesnio jų taikymo.

4.5.4 EESRK pripažįsta, kad nusikaltimų aukų skaičius skiriasi valstybėse narėse ir regionuose. Spaudimą gali dar labiau padidinti gyventojų skaičiaus padidėjimas atostogų sezono metu, kai suvartojama daugiau alkoholio ir padidėja agresijos tikimybė. EESRK mano, kad parama turėtų būti teikiama pakankamai lanksčiai ir pasiektų regionus ir ragina Komisiją ir valstybes nares apsvarstyti, kaip jos galėtų paskirstyti išteklius ir paramos priemones, kad būtų pagerinta komunikacija ir paslaugos ten, kur jų labiausiai reikia. Šis klausimas labai svarbus tose vietovėse, kur smurtinio nusikaltimo rizika ar konkreti grėsmė neproporcingai padidėjo dėl ne iš to regiono (tos šalies) kilusių įtariamųjų ir iškilo ne iš to regiono (šalies) kilusioms aukoms.

4.5.5 Svarbiausia, kad teisiniais įsipareigojimais būtų užtikrinta, jog aukos bus nukreiptos į paramos aukoms tarnybas ir joms bus suteiktos paramos paslaugos. ES paprastai policija turi nurodyti aukoms tokias paramos tarnybas. Tačiau šiuo metu didžiajai daliai aukų⁽¹³⁾ atitinkamos tarnybos nenurodomos. Tai yra didžiausia kliūtis, trukdanti teikti paramą aukoms visoje Europoje.

4.5.6 Kitoms kompetentingoms valdžios institucijoms, kurios bendrauja su aukomis, įskaitant ligonines, ambasadas ir konsulatų, mokyklas ir būsto sektorių, taip pat turėtų būti suteikti aiškūs įgaliojimai. Reikėtų pabrėžti, kad tai neturėtų kelti su duomenų apsaugos teisėmis susijusių problemų.

4.5.7 Paprastai dabartinės paramos aukoms paslaugų tarnybos nepadedą užsienyje įvykusių incidentų aukoms ir jų šeimoms jiems grįžus į savo gyvenamąją šalį. Ši problema turėtų būti sprendžiama. Aukoms gali prireikti daug laiko atsigauti, grįžus į savo šalį joms iškyla nuolatinių sveikatos problemų, taip pat teisinių ir administracinių problemų. EESRK ragina išplėsti paramos aukoms paslaugų tarnybų kompetencijos sritį, kad jos teiktų ir šią paramą.

4.5.8 EESRK pageidauja, kad ES finansavimo priemonėmis būtų finansuojamas ir remiamas paramos aukoms tarnybų ir

policijos, teismų, ligoninių, profesinių sąjungų, NVO ir įmonių bendradarbiavimas ir gebėjimų ugdymas ir kad pilietinė visuomenė dalyvautų gerinant paramos nusikaltimų aukoms paslaugas ir skatinant paramos aukoms geriausią praktiką ir praktines priemones. Savanoriai, kurie patiria žalą dėl nusikalstamo elgesio, kai jie teikia paramą ir paslaugas, taip pat turėtų būti pripažinti nusikaltimo aukomis ir remiami.

4.5.9 Nors EESRK patvirtina, kad svarbiausiais vaidmuo teikiant aukoms apsaugą ir paramą tenka teisingumo sistemai ir kitoms kompetentingoms valdžios institucijoms, tačiau mano, kad atitinkamų sričių įmonės ir organizacijos (kelionių agentūros, draudimo įmonės, oro linijos, viešbučiai, bankai, judriojo ir kito ryšio paslaugas teikiančios įmonės, automobilių nuomos ir taksi įmonės, profesinės sąjungos ir socialinės NVO) konstruktyviai bendradarbiaudamos turi daug galimybių plėtoti sėkmę žadančias ir praktines paramos aukoms ir jų šeimoms kritinėje situacijoje strategijas ir struktūras. Šios iniciatyvos neturėtų būti laikomos našta, veikiau galimybe parengti konstruktyvias įmonių socialinės atsakomybės politikos priemones.

4.5.10 EESRK siūlo Komisijai atlikti ES draudimo industrijos tyrimą ir įvertinti, kokios apimties draudimas, apsauga ir kompensacijos taikomos nusikaltimų ir nelaimių aukoms, kad būtų galima skleisti geriausią praktiką teikiant sąžiningą ir tinkamą teisinę ir administracinę paramą ir kompensuojant išlaidas, kad aukos ar jų šeimos galėtų dalyvauti baudžiamųjų bylų nagrinėjimo procese. Turėtų būti įvertintas draudimo sutartyse vartojamų sąvokų ir išimčių aiškumas, turint omenyje skirtingą vartotojų raštingumo, išsilavinimo lygį ir galimą negalią. Kelionės draudimo sąlygos, kuriomis draudimas iš dalies arba visai negalioja, jei apdraustasis asmuo vartoja alkoholį ir dėl jo poveikio prisidėjo prie incidento, turėtų būti aiškiai išdėstytos, kartu draudimo įmonės turėtų būti skatinamos siekti pusiausvyros šioje srityje, nes daugelis žmonių atostogų metu saikingai vartoja alkoholį, ir apsvarstyti galimybę taikyti nustatytas alkoholio kiekio kontrolės priemones, pavyzdžiui, vairuotojų blaivumo kontrolę. Valstybių narių prievolė išmokėti kompensaciją išlieka pagal ES direktyvoje dėl kompensacijos numatytas sąlygas. Tačiau tai neatleidžia draudimo įmonių nuo jų pirminės atsakomybės.

4.5.11 EESRK mano, kad reikėtų sukurti ES lygiu stebėsenos grupę, kurioje dalyvautų aukų ir jų šeimų, paramos aukoms grupių ir susijusių NVO, profesinių sąjungų ir įmonių atstovai ir kuri remtų nuolatinę stebėseną, mokymo plėtojimą ir skatintų keisti požiūrį į aukas.

4.5.12 Kur reikia, parama aukų teisėms turėtų būti įtraukta į kitas ES politikos sritis ir kitus pasiūlymus dėl teisėkūros aktų. Tai padėtų užtikrinti pažangą šioje srityje.

⁽¹³⁾ Remiantis „Victim Support Europe“ informacija.

4.6 Teisingumas ir kompensacija

4.6.1 Būtinai labiau subalansuotas kaltinamųjų teisių ir aukų teisių santykis. Šiuo metu aukos gauna mažiau paramos ir turi mažiau teisių. EESRK ragina Komisiją ir valstybes nares imtis priemonių, kad aukos galėtų teikti veiksmingus skundus, jei joms nesuteikiama informacija, parama ir kitos direktyvoje numatytos minimalios teisės ir netaikomos jos nuostatos.

4.6.2 Aukos teisė būti išklaustyti ir duoti parodymus nagrinėjant baudžiamąją bylą yra žmogaus teisių ir veiksmingo teisingumo klausimas. Ši teisė jau suteikiama kai kuriose valstybėse narėse ir ji turi būti suteikiama visoje ES. Šiomis aplinkybėmis ES teisės aktuose turėtų būti atsižvelgiama į veiksmingas liudytojų apsaugos programas ir primygtinai skatinama jas kurti.

4.6.3 Būtina užtikrinti kaltinamojo teises, tačiau turi būti pripažinti ir remiami teisėti aukos ir jos šeimos interesai. Aukos turėtų turėti teisę į tokią pat teisinę ir administracinę paramą. EESRK palankiai vertina tai, kad pripažįstama aukų teisė į teisinę pagalbą, jei jos turi baudžiamosios bylos šalies statusą, suteikiantį joms galimybę naudotis direktyvoje numatytomis teisėmis. EESRK mano, kad šią paramą taip pat turėtų gauti aukos šeima ir pripažintas aukai padedantis asmuo, jei auka žuvo arba jai būtina didelė pagalba, kad galėtų įgyvendinti savo teisinį veiksnumą dalyvaudama nagrinėjant baudžiamąją bylą, ir prašo Komisijos išanalizuoti teisinę pagalbą ir paramą aukoms ir jų šeimoms nuostatas visoje ES, kad būtų galima ateityje imtis priemonių išplėsti paramą šioje srityje.

4.6.4 EESRK sunerimęs, kad kai kuriose valstybėse narėse esama didelių kliūčių parsivežti palaikus. Aukų šeimoms dažnai neleidžiama parsivežti savo artimųjų palaikų namo, kad galėtų juos palaidoti, arba tenka laukti ne vienerius metus ir atlikti sudėtingas teisines procedūras, kad joms būtų leista pasiimti palaikus. Šeimai, kuri jau išgyvena netekties skausmą, tai kelia nenusakomų kančių ir rūpesčių. EESRK rekomenduoja ES Komisijai parengti bendras kitoje valstybėje narėje žuvusių asmenų palaikų pervežimo ir parvežimo procedūras, kurioms atlikti būtų nustatytas konkretus ribotas terminas⁽¹⁴⁾ ir kurios būtų viršesnės už nacionalines ar vietos taisykles.

4.6.5 EESRK palankiai vertina tai, kad aukoms suteikiama teisė į kelionės, apsigyvenimo ir pragyvenimo išlaidų, patirtų dėl dalyvavimo baudžiamajoje byloje kaip aukoms ar liudininkams, atlyginimo. EESRK supratimu, ši nuostata galioja ir nužudytos aukos šeimai, ir tikisi, kad ji bus plačiau taikoma ir aukų, kurioms būtina didelė pagalba, kad galėtų įgyvendinti savo teisinį veiksnumą, šeimoms ir aukoms padedantiems asmenims; šią teisę turi užtikrinti valstybė.

4.6.6 Raštiškas pareiškimo apie nusikaltimą patvirtinimas turėtų būti pagrindinis būtiniausias standartas. Remiantis

Europos žmogaus teisių teismo sprendimu, valstybė turi tinkamai iširti aukų pareiškimus.

4.6.7 EESRK mano, jog tuo atveju, jeigu nusikaltimą įvykdė įtariamasis kitoje valstybėje narėje, turėtų būti imamasi priemonių užtikrinti, kad išdavimo procedūra nebūtų blokuojama dėl teismo proceso prieš tą patį įtariamąjį jo valstybėje narėje, jei šis nusikaltimas yra mažiau sunkus nei nusikaltimas užsienyje. Šios baudžiamosios bylos turėtų būti nagrinėjamos skubos tvarka arba atidėtos, kol bus baigtas teismo procesas užsienyje.

4.6.8 EESRK mano, kad nutarimo nekelti baudžiamosios bylos atveju turėtų būti numatyta teisė prašyti nepriklausomo sprendimo peržiūrėjimo. Jei su aukomis būtų konsultuojamasi dėl baudžiamosios bylos kėlimo, jos turėtų veiksmingesnę teisę.

4.6.9 EESRK pripažįsta, kad finansinė kompensacija negali atlyginti nusikalstamos veikos žalos, tačiau dažnai labai svarbu pripažinti ir gerbti aukas. Aukos turi pripažintą teisę į kompensaciją, bet jos dažnai to nežino arba jas gąsdina sudėtingas ieškinio nagrinėjimo procesas. Tarpvalstybiniais atvejais dažnai neįmanoma gauti kompensacijos už nusikaltimų padarytą žalą, išskyrus, kai auka arba jos šeima iškelia civilinę teisinę bylą užsienio jurisdikcijoje, tačiau tai sudėtinga ir brangiai kainuoja. Reikia daugiau pastangų siekiant užtikrinti, kad aukos galėtų lengviau ir nemokamai teikti ieškinius dėl žalos atlyginimo. EESRK ragina Komisiją persvarstyti direktyvą dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms ir siekti tolesnio ir būtino pagerinimo šioje srityje, taip pat apsvarstyti galimybę taikyti ES lygiu kompensavimo už nusikaltimų padarytą žalą tvarką.

4.6.10 Be to, EESRK ragina Komisiją persvarstyti metu atkreipti ypatingą dėmesį į kompensacijos kelių eismo įvykių aukoms klausimą. EESRK nurodo gerus kompensavimo ir paramos aukoms pavyzdžius kai kuriose valstybėse narėse. Pavyzdžiui, kuriose didelė dalis pajamų iš piniginių baudų už kelių eismo taisyklių pažeidimus skiriama paramai aukoms ir žalos atlyginimui. Kadangi nelaimės keliuose yra pagrindinė įgytos negalios priežastis, kuriant, įgyvendinant ir valdant kompensavimo tvarką turėtų dalyvauti reprezentatyvios neigaliųjų organizacijos

4.6.11 Reikėtų apsvarstyti galimybę aukoms ir jų šeimoms paremti skirti išankstinius mokėjimus iškart po įvykio, kai išlaidos gali būti ypač didelės.

4.6.12 EESRK palankiai vertina Direktyvos pasiūlymus dėl atkuriamojo teisingumo, tačiau mano, kad jo apibrėžtis yra per siaura, ir nori pabrėžti, kad yra įvairių galimybių siekti atkuriamojo teisingumo, nesuvedant aukos su kaltinamuoju. EESRK patvirtina, kad visais atvejais daugiausiai dėmesio turėtų

⁽¹⁴⁾ Žr. 1 išnašą.

būti skiriama aukos ir jos šeimos pageidavimams ir apsaugai. Lemiamą reikšmę turi griežtos apsaugos priemonės ir būtų sveikintinos priemonės, užtikrinančios, kad valstybė padės nukreipti prašymą į tinkamai parengtas paramos tarnybas. EESRK nurodo, kad šiuo metu tik nedaugelis valstybių narių finansuoja atkuriamąjį teisingumą, ir rekomenduoja Komisijai remti bandomuosius atkuriamojo teisingumo standartų kūrimo ir mokymo projektus visoje ES siekiant sukurti masto ekonomiją ir skatinti keitimąsi geriausia praktika.

4.6.13 EESRK pabrėžia, kad visoje ES teisėsaugos institucijos kasmet perduoda didelį kiekį pavogto turto, kurio policija negrąžino jo savininkams. Kita problema – nepriimtina ilgas turto grąžinimo laikotarpis⁽¹⁵⁾. EESRK pageidauja, kad būtų sugriežtintos turto grąžinimo nuostatos, valdžios institucijos būtų įpareigosotos teikti konkrečią informaciją ir kontaktinius duomenis tų asmenų, kurie yra atsakingi už šį turtą ir užtikrinti,

kad turtas būtų grąžintas per trumpą, iš anksto nustatytą terminą.

4.7 Įgyvendinimas ir kontrolė

4.7.1 Jeigu nebus laikomasi direktyvos nuostatų, tai turės didelius ekonominius ir socialinius padarinius ne tik aukoms ir jų šeimoms, bet ir valstybių narių ekonomikai (prarastos darbo dienos, spaudimas sveikatos priežiūros ir kitoms socialinių ir teisinių paslaugų tarnyboms). Todėl labai svarbu, kad šios naujos paramos aukoms ir jų šeimoms priemonės būtų tinkamai įgyvendintos ir aukos galėtų geriau ir greičiau atsigauti.

4.7.2 EESRK mano, kad pasiūlyme turėtų būti numatytos griežtos priemonės, kuriomis būtų užtikrintas būtiniausių standartų laikymasis visoje ES. Tam prireiks priemonių, skirtų užtikrinti nuolatinę stebėseną ir veiksmingą vykdymą, taip pat atgrasančių sankcijų, kurios užkirstų kelią nuostatų nesilaikymui.

2011 m. gruodžio 7 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas*
Staffan NILSSON

⁽¹⁵⁾ Paramos aukoms tarnybos visoje Europoje paprastai gauna skundus dėl teisėsaugos institucijų delsimo grąžinti turtą aukai.